

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

КАЗАКЕВИЧ ПОЛІНА ВІТАЛІЇВНА

УДК 347.962

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ОРГАНІВ СУДОВОЇ ВЛАДИ
УКРАЇНИ ТА РАДИ ЄВРОПИ**

12.00.10 – судоустрій; прокуратура та адвокатура

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2017

Дисертація є рукописом.

Робота виконана на кафедрі організації судових та правоохоронних органів Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент **Назаров Іван Володимирович**, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, професор кафедри організації судових та правоохоронних органів.

Офіційні опоненти:

- доктор юридичних наук, доцент **Городовенко Віктор Валентинович**, Апеляційний суд Запорізької області, голова;

- доктор юридичних наук, професор **Сердюк Валентин Васильович**, Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних та кримінальних справ, заступник керівника апарату

Захист відбудеться 06 листопада 2017 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.03 в Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого (61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 84-а).

Автореферат розіслано 05 жовтня 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. П. Матюхіна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Вступаючи у 1995 р. до Ради Європи, Україна взяла на себе низку політико-правових зобов'язань, зокрема щодо імплементації європейських стандартів належного судочинства.

Вивчення засад організації роботи органів судової влади, розроблених міжнародними організаціями, є початковим етапом інтеграції будь-якої європейської країни. Для України як держави з яскраво вираженими європейськими намірами саме імплементація відповідних норм, що регламентують функціонування інституту судової влади, а також закріплюють статусні гарантії носіїв такої влади, вважається одним з ключових завдань судової реформи.

Зважаючи на необхідність вдосконалення конституційно-правових засад судоустрою, вжито певних заходів: Указом Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015 затверджено Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2010 роки, внесено зміни до Конституції України в частині правосуддя 2 червня 2016 р. та на їх основі ухвалено нову редакцію Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII. Вказані нормативні акти й новації у законодавстві потребують комплексної наукової оцінки й обґрунтування з точки зору їх відповідності стандартам і рекомендаціям Ради Європи.

Теоретичне підґрунтя дослідження склали фундаментальні роботи таких вітчизняних учених, як: О. Антонюк, М. Бородін, В. Бринцев, М. Буроменський, Л. Виноградова, М. Вільгушинський, С. Глущенко, В. Городовенко, В. Долежан, О. Капліна, М. Козюбра, Р. Куйбіда, А. Маляренко, І. Марочкін, А. Мілютін, Л. Москвич, І. Назаров, В. Нор, С. Обрусна, О. Овчаренко, М. Онішук, В. Онопенко, С. Подкопаєв, О. Польовий, Ю. Полянський, О. Петришин, Д. Притика, О. Прокопенко, С. Прилуцький, Я. Романюк, М. Руденко, І. Самсін, А. Селіванов, В. Сердюк, О. Сердюк, Н. Сібільова, М. Смокович, О. Тарасов, О. Толочко, С. Шевчук, О. Шило, С. Штогун, Н. Шукліна, І. Юревич, І. Яковюк та ін. Вітчизняні правознавці все частіше доходять до висновку, що вирішення питань ефективного реформування судової системи України передбачає проведення дослідження стану адаптації правових основ організації і діяльності вітчизняних органів судоустрою до рекомендацій Ради Європи. Це зумовлює актуальність обраної теми. Під час проведення наукових пошуків використано праці зарубіжних мислителів і вчених-юристів, як-то: Р. Алексі, Е. Адамантис, А. Барак, Ж.-Л. Бержель, В. Бернхем, Е. Бредлі, А. Гарапон, Р. Гурбанов, В. Джексон, П. Мангуссон, Дж. Оберто, М. Де Сальвіа, Дж. Ди Федеріко, Л. Фрідмен, П. Уокер та ін.

Нормативну базу роботи становлять положення Конституції й вітчизняного законодавства, що регламентують перебіг судової реформи в Україні, нормативних актів зарубіжних держав, а також міжнародно-правових актів: Загальної декларації прав людини (1948), Міжнародного пакту про громадянські й політичні права (1966), Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (1950), Основних принципів незалежності судових органів (1985), Бангалорських принципів поведінки

суддів (2006), Європейської хартії про закон «Про статус суддів» (1998), рекомендацій Комітету міністрів Ради Європи, резолюцій Парламентської асамблеї Ради Європи, висновків Венеціанської комісії, Консультативної ради європейських суддів, документів Європейської комісії з питань ефективності правосуддя.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконана на кафедрі організації судових та правоохоронних органів Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого в рамках Державної цільової комплексної програми «Судова влада: проблеми організації й діяльності» (номер державної реєстрації 0111U000957). Тема дисертації затверджена вченою радою Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого від 27 березня 2015 р. (протокол № 7).

Мета й завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розроблення оптимальної моделі організаційно-правового механізму співробітництва органів судової влади України з органами та інституціями Ради Європи, а також формулювання практичних рекомендацій з імплементації європейських стандартів функціонування судової системи в Україні.

Відповідно до поставленої мети потрібно вирішити такі завдання:

- проаналізувати розвиток вітчизняного законодавства, яке регламентує перебіг судової реформи в Україні;
- з'ясувати правову природу та виокремити форми співробітництва органів судової влади України з органами та інституціями Ради Європи;
- встановити зміст міжнародно-правових норм, які містять стандарти організації та діяльності органів судової влади України;
- надати оцінку рівня відповідності вітчизняного законодавства стандартам Ради Європи;
- проаналізувати форми та інструменти взаємодії органів судової влади із інституціями Ради Європи, які здійснюють узагальнення та вироблення стандартів у галузі забезпечення незалежності суддів;
- охарактеризувати моделі утворення та роботи суду в країнах-членах Ради Європи;
- обґрунтувати інструментарій використання документів Ради Європи під час реформування системи судової влади в Україні;
- сформулювати науково обґрунтовані висновки і пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства, яке регламентує організаційно-правові форми співробітництва органів судової влади й органів і інституцій Ради Європи.

Об'єктом дослідження виступають правовідносини, що виникають під час правової та інституційної взаємодії органів судової влади України та Ради Європи.

Предметом дослідження є організаційно-правове співробітництво органів судової влади України та Ради Європи.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження становлять філософські, загальнонаукові і спеціальні наукові методи. Так, діалектичний і системний методи застосовувалися при характеристиці основних напрямів діяльності Ради Європи, її дорадчих органів, які встановлюють стандарти функціонування європейських судових систем. Структурно-функціональний задіяно у розгляді та класифікації стандартів Ради Європи з належної організації судової влади. Під час дослідження досвіду побудови судових систем і законодавства про судоустрій держав-членів Ради Європи у вирішенні питання його імплементації в Україні став у нагоді порівняльно-правовий метод. Формально-юридичний (догматичний) метод дозволив проаналізувати зміст норм Конституції України й чинного законодавства, також проектів законів, правозастосовної практики і ряду міжнародних договорів. Під час аналізу судової статистики, а також актів Вищої кваліфікаційної комісії України й Вищої ради правосуддя використано статистичний метод.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертація є першою в українській правовій науці працею, присвяченою розробленню оптимальної моделі організаційно-правового механізму співробітництва органів судової влади України з органами і інституціями Ради Європи, виокремленню його складових та способів реалізації. Наукова новизна дисертації конкретизується у теоретичних положеннях, висновках і пропозиціях, основні з яких виносяться на захист.

Уперше:

- визначено механізм організаційно-правового співробітництва органів судової влади України з органами та інституціями Ради Європи як сукупність методів та засобів взаємодії, метою запровадження якого є виконання Україною міжнародних зобов'язань по захисту прав та основоположних свобод людини;
- запропоновано основним методом взаємодії органів та інституцій Ради Європи з органами судової влади національного рівня вважати рівноправний діалог, який базується на координації дій його суб'єктів, спільному вирішенні питань на підставі обміну думками;
- обґрунтовано, що пряма взаємодія європейських та вітчизняних судових органів є новою, інтегрованою формою міждержавного співробітництва, що здійснюється з метою удосконалення національного законодавства та дотримання європейських стандартів відправлення правосуддя;
- доведено, що європейські стандарти організації та функціонування судової гілки влади складають окрему частину права, яка є складовою нормативно-правового масиву Ради Європи, а за своїм змістом становить оптимальну модель судочинства, комплекс рекомендацій та імперативів щодо організації та функціонування судової гілки влади, завдяки дотриманню яких забезпечується захист прав і основоположних свобод людини;
- класифіковано на підставі вивчення документів статутних та консультативно-дорадчих органів Ради Європи інструменти впливу останніх на судову систему України, які переважно мають

консультативно-дорадчий та інформаційно-просвітницький характер;

- здійснено класифікацію європейських судових рад залежно від належності судової системи до певної правової родини, правових та історичних особливостей розвитку країни;
- визначено напрямки посилення взаємодії органів судової влади з органами й інституціями Ради Європи.

Удосконалено положення щодо:

- класифікації органів і інституцій Ради Європи, які опікуються питаннями захисту прав людини й судової реформи, на органи загальної компетенції: (а) судові (ЄСПЛ); (б) несудові (ПАРЄ, КМ РЄ); й консультативно-дорадчі органи у сфері організації судових систем держав-членів: (а) КРЄС, (б) КРЄП, (в) СЕПЕЖ, (г) Венеціанська комісія;
- поділу стандартів й рекомендацій інституцій Ради Європи щодо функціонування органів судової влади залежно від форми вираження (імперативного або рекомендаційного характеру), предмета охоплення (процесуальні або організаційні), змісту (складають базову модель належного судочинства або комплекс вимог щодо організації судів та статусу суддів);
- форм взаємодії інституцій Ради Європи з державами-членами в напрямку ефективного функціонування судової влади, серед яких основними є: (а) вироблення стандартів і рекомендацій щодо належної моделі організації судової влади й процесу відправлення правосуддя, (б) моніторинг важливих процесів, які відбуваються в судовій системі країни, та надання рекомендацій щодо вирішення існуючих проблем; (в) оцінка законопроектів у сфері судоустрою, а також тих, що стосуються статусу суддів, на предмет їх відповідності європейським стандартам;
- відповідності національного законодавства, яке регламентує процедури добору кандидатів на посаду суддів, оцінювання суддів і судів, стандартам і рекомендаціям Ради Європи;
- класифікації інструментів впливу КРЄС на органи судової влади держав-членів, серед яких: розроблення й ухвалення актів рекомендаційного характеру щодо судоустрою і статусу суддів; розгляд звернень національних представників й обговорення за їх ініціативою проблем, які виникають у країнах-членах у сфері забезпечення незалежності судової гілки влади;
- класифікації інструментів впливу СЕПЕЖ на органи судової влади держав-членів, серед яких: узагальнення досвіду держав-членів щодо покращення ефективності судових систем як за організаційними, так і за процесуальними напрямками, складання відповідних доповідей та надання рекомендацій державам-членам щодо підвищення рівня дієвості судової діяльності.

Набули подальшого розвитку твердження щодо:

- необхідності вдосконалення вітчизняного законодавства, яке регламентує пріоритетні напрямки функціонування судової системи, шляхом імплементації стандартів і рекомендацій Ради Європи на національному рівні;
- узгодження способу забезпечення підзвітності суддів громадському суспільству із

принципом незалежності суддів та заборони незаконного впливу на суд через інститут громадського контролю;

– удосконалення механізму виконання рішень ЄСПЛ й урахування у вітчизняному законодавстві рішень ЄСПЛ щодо інших країни;

– потреби вивчення правової природи стандартів Ради Європи щодо організації та діяльності судових органів, надання відповідних роз'яснень, науково-практичних коментарів представниками всіх гілок державної влади України, навчальних закладів, громадських організацій з метою прискорення проведення судово-правової реформи.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації положення та висновки можуть бути використані: (а) у науково-дослідницьких цілях – для подальшого дослідження питань, пов'язаних із темою роботи; (б) у нормотворчій діяльності – у процесі покращення законодавства про судоустрій, розроблення нових нормативно-правових актів у сфері співробітництва судових органів із органами та інституціями Ради Європи; (в) у правозастосовній діяльності органів судової влади – з метою удосконалення організації їх роботи у сфері міжнародного співробітництва; (г) у навчальному процесі – при викладанні таких дисциплін, як «Організація судових та правоохоронних органів», «Судове адміністрування», «Судове право», «Судові системи та порівняльне судове право», а також при підготовці відповідних навчальних і методичних посібників, підручників.

Апробація результатів дослідження. Сформульовані в дисертації теоретичні висновки розглядалися й обговорювалися на засіданнях кафедри організації судових та правоохоронних органів Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого. Основні її положення, висновки та пропозиції викладені на міжнародних, всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях і семінарах, як-от: «Вища кваліфікаційна комісія суддів України: європейський курс України – реформа в дії» (29 жовтня 2012 р., м. Київ); «Роль і місце Вищих рад юстиції у формуванні суддівського корпусу» (21 березня 2013 р., м. Київ); «Судова реформа: стратегічне планування та подальші кроки» (15 червня 2015 р., м. Київ); «Актуальні проблеми судового права» (30 жовтня 2015 р., м. Харків).

Публікації. Основні наукові результати дисертації опубліковані авторкою у 5-ти наукових статтях, 4 з яких розміщені у фахових юридичних виданнях України, 1 – у зарубіжному виданні, а також тезах 3 доповідей на наукових і науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Структура дисертації, зумовлена метою і предметом дослідження, складається із вступу, 3-х розділів, які охоплюють 8 підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації складає 224 сторінок, з яких основний текст становить 187 сторінок. Список використаних джерел охоплює 257 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, вказано зв'язок роботи з науковими програмами, окреслено мету й завдання дослідження, методологічне, теоретичне й емпіричне його підґрунтя, розкрито сутність і стан наукової розробки обраної теми, а також наукову новизну одержаних результатів. Сформульовано основні положення, що виносяться на захист, наведено дані щодо їх апробації й опублікування.

Розділ 1 «Інституції Ради Європи, що визначають стандарти діяльності судової влади» складається із двох підрозділів, у яких висвітлено передумови вступу України до Ради Європи, зазначено пріоритети діяльності нашої держави у цій міжнародній організації. Проаналізовано та класифіковано інструменти впливу органів РЄ з питань судоустрою на судові системи держав-членів на прикладі України.

У підрозділі 1.1 «Дорадчі органи Ради Європи як суб'єкти формування стандартів діяльності органів судової влади» доведено, що серед пріоритетів діяльності України в цій організації слід визнати дотримання принципу верховенства права та здійснення судової реформи, основною метою якої є створення дієвого судового захисту особи.

Обґрунтовано, що на сучасному етапі розвитку міжнародних відносин Рада Європи має такі інструменти впливу на судову політику в державах-членах: - *політико-правовий* – через резолюції ПАРЄ, які видаються як реагування РЄ на кризову ситуацію в одній з її країн-членів; - *правовий* – через імплементацію в національне законодавство стандартів і рекомендацій органів Ради Європи; - *судовий* – через рішення Європейського суду з прав людини, у яких на підставі звернень осіб, які перебувають під юрисдикцією тієї чи іншої держави, констатуються порушення стандартів Ради Європи.

Запропоновано класифікувати органи Ради Європи, що опікуються питаннями захисту прав людини й судової реформи, наступним чином: *органи загальної компетенції*: (а) судові (ЄСПЛ); (б) несудові (ПАРЄ, КМ РЄ); *консультативно-дорадчі органи у сфері організації судової системи держав – членів РЄ*: КРСС, КРСП, СЕПЕЖ, Венеціанська комісія.

У підрозділі 1.2 «Правова природа та класифікація стандартів організації та функціонування судової гілки влади у документах Ради Європи» європейські стандарти у сфері судоустрою поділено на дві основні групи. До *першої* належать міжнародні угоди й рішення наднаціональних судових органів, які мають імперативну силу. Обов'язок їх виконання випливає із необхідності виконання державою дво- та багатосторонніх міжнародних угод, а також її політико-правових зобов'язань (Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р., рішення ЄСПЛ та низка інших міжнародних угод, ратифікованих Верховною Радою України). До *другої* входять рекомендації, резолюції та висновки консультативно-дорадчих органів РЄ (документи Венеціанської комісії, КРСС, КРСП та СЕПЕЖ), до неї також можна віднести акти статутних органів РЄ – ПАРЄ та КМ РЄ. Їх

виконання на національному рівні не є обов'язковим. Акти вказаних органів ухвалюються на підставі вивчення національного законодавства й практики його застосування й містять узагальнення найкращих практик держав у сфері судоустрою.

Констатовано, що за чинним законодавством України не передбачено належного механізму взаємодії органів судової влади з органами та інституціями Ради Європи. Це пояснюється причинами *об'єктивного* (відсутність нормативної бази у сфері співробітництва органів судової влади з органами РЄ, недоліки й суперечності чинного законодавства, брак інституційної інфраструктури відповідного співробітництва) й *суб'єктивного* характеру (відсутність політичної волі для поглиблення двостороннього співробітництва між органами судової влади і органами РЄ, брак відомостей щодо діяльності РЄ на національному рівні й низький рівень поінформованості відповідних посадових осіб органів судової влади).

Розділ 2 «Європейські моделі та реалії утворення та роботи суду в Україні» складається з чотирьох підрозділів, присвячених аналізу особливостей моделей формування суддівського корпусу, а також організації та функціонуванню судової влади відповідно до рекомендацій Ради Європи.

У підрозділі 2.1 *«Рекомендації Ради Європи та європейський досвід з формування суддівського корпусу»* виокремлено моделі добору кандидатів на посаду суддів, що здійснюється: (1) за рахунок внутрішніх ресурсів органами судової влади; (2) зовнішніми незалежними суб'єктами, зокрема, юридичним співтовариством або політичними інститутами.

Додатково аргументовано, що основоположним складником судової незалежності є гарантування строку повноважень судді до досягнення ним обов'язкового пенсійного віку або до моменту припинення фіксованого строку повноважень, крім випадків учинення суддею грубого дисциплінарного проступку або кримінально караного діяння. Припинення повноважень суддів на підставі свавільного рішення законодавця можна кваліфікувати як недотримання умов перебування на посаді, що, у свою чергу, є порушенням фундаментального принципу незалежності суддів.

Встановлено, що системи чітких вимог та умов допуску до суддівської професії покликані забезпечити дієвість та ефективність судової влади, оскільки завдяки їх застосуванню будуть обиратися моральні і високопрофесійні особи. Ці вимоги поділяються на загальні (громадянство, вища юридична освіта, відповідний вік, практичний досвід роботи у галузі права, високі ділові та моральні якості) й спеціальні (спеціальна судова освіта, а також (чи) проходження необхідного стажування). Підтверджено доцільність проходження під час добору кандидатами тестування на перевірку психологічних та моральних якостей.

У підрозділі 2.2 *«Громадянський контроль за діяльністю судової влади: процедури в Європі та в Україні»* доведено справедливність тези про те, що підзвітність суддів громадянському суспільству впливає із ідеї народовладдя: народ, делегуючи владу, яка належить йому, має контролювати ефективність роботи її інститутів через механізми, визначені конституцією та законами. Підзвітність

суддів громадянському суспільству забезпечується за допомогою сукупності засобів, якими є: (а) інструменти оцінювання суддів; (б) участь громадськості у моніторингу професійної діяльності суддів; (в) посилення рівня відповідальності суддів за ухвалюванні ними рішення; (г) моніторинг способу життя суддів, контроль за їх витратами і доходами.

Підтверджено, що процедури оцінювання мають застосовуватися для удосконалення професійних характеристик судді, його особистісного та кар'єрного росту. Оцінювання судді – важливий елемент його підзвітності, оскільки воно поєднує елементи перевірки компетентності й доброчесності судді і моніторинг дотримання ним морально-етичних засад суддівської діяльності.

Підрозділ 2.3 «Оцінювання ефективності діяльності європейських судових систем як необхідний елемент роботи суду» присвячено вивченню досвіду країн – членів РЄ й документів СЕПЕЖ щодо стандартів, критеріїв і методів визначення ефективності судової системи.

Запропоновано класифікувати оцінювання судових систем *за суб'єктом його проведення* на *зовнішнє*, яке здійснюється міжнародними організаціями (на рівні РЄ це СЕПЕЖ); *внутрішнє*, національне, яке здійснюється на рівні окремої країни й може бути: (а) внутрішньосистемним (коли оцінку дієвості судової влади дають представники або уповноважені органи в самій судовій системі), й (б) зовнішнім (коли оцінка результатів судової діяльності здійснюється громадянами, громадськими організаціями й об'єднаннями або проектами, які фінансуються з незалежних джерел).

За *ступенем обов'язковості для судової системи* результати її оцінювання можуть мати: (а) імперативний чи (б) рекомендаційний характер. Правова сила результатів оцінювання суддів залежить від суб'єкта його проведення, який може знаходитися як в межах судової системи, і, відповідно, таке внутрішнє оцінювання буде обов'язковим, так і поза межами судової системи, що виключатиме обов'язковість висновків такого оцінювання.

За *предметом охоплення* оцінювання ефективності судової системи може включати: (а) окремі елементи організації діяльності судів або таку організацію у цілому, які унормовано законодавством про судоустрій; (б) процесуальні аспекти руху та результатів судового розгляду, які визначаються процесуальним законодавством; (в) оцінювання діяльності окремих суддів.

У *підрозділі 2.4 «Місце судових рад у системі органів судової влади: український досвід та стандарти Ради Європи»* проаналізовано законодавство європейських країн, на підставі чого проведено класифікацію судових рад з огляду на приналежність судової системи до певної правової родини: (а) *судові ради у країнах Південної Європи* наділені переважно повноваженнями із добору суддів, кар'єрного просування суддів, притягнення їх до відповідальності, а також захисту незалежності судової гілки влади; (б) *судові ради у країнах Північної Європи* (північно-європейську модель називають «моделлю обслуговування судів») щодо судового адміністрування, за якої, по-перше, основна функція незалежних посередницьких організацій – це адміністрування, судове управління та розподіл судового бюджету, по-друге, роль, яку вони відіграють у призначенні і

службовому просуванні суддів, обмежена, і по-третє, немає дисциплінарних повноважень щодо суддів; (в) *поліфункціональна (змішана) модель судової ради*, за якої останні виконують широкий спектр функцій, притаманних судовим радам як північної, так і південної моделі.

З урахуванням стандартів і рекомендацій РС щодо організації та функціонування судової гілки влади запропоновано:

- доповнити ч. 1 ст. 3 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» реченням такого змісту: «Складовими судової системи України є також Вища рада правосуддя, Вища кваліфікаційна комісія суддів України, Державна судова адміністрація України, Рада суддів України та Національна школа суддів України»;

- обмежити регулярне оцінювання суддів своїми колегами випадками, коли цього вимагають органи, що здійснюють дисциплінарні або кадрові повноваження, й у чітко визначених законом випадках; результати такого оцінювання мають обговорюватися на зборах суддів відповідного суду й надсилатися до ВККСУ для включення до суддівського досьє;

- детально вписати у підзаконному акті ВККСУ процедуру оцінювання суддів громадськими об'єднаннями, яка в сучасному її вигляді містить ризики порушення незалежності суддів, зокрема: а) визначити процедуру реєстрації громадського об'єднання у ВККСУ з метою отримання дозволу на проведення оцінювання суддів у судових процесах у судах; б) заборонити громадським об'єднанням використовувати інформацію, отриману під час регулярного оцінювання судді, у ЗМІ, Інтернеті, соціальних мережах із метою дискредитації суддів і зниження їх іміджу та авторитету судової влади у суспільстві;

- закріпити в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» чіткі критерії та показники ефективності судової системи, на підставі яких можна буде ухвалювати рішення про утворення або ліквідацію судів, зменшення або збільшення кількості штатних посад у судах, корегування рівня фінансування окремої судової інституції або тимчасового прикріплення суддів одного суду до іншого задля забезпечення належного рівня відправлення правосуддя;

- відновити практику спільних виїздів у регіони України членів РСУ, суддів вищих судових органів із метою вивчення на місцях стану організації здійснення судочинства в місцевих та апеляційних судах, зокрема, там, де є значна кількість не розглянутих понад встановлені строки справ, скарги на дії суддів і низький рівень якості ухвалених судових рішень;

- створити дієвий механізм відслідковування ДСА України вирішення таких питань, як: а) кадрове забезпечення судів; б) рівномірність навантаження на суддів у судах. Обґрунтовано доцільність закріплення за органами, до компетенції яких належить кадрове забезпечення судів та їх створення, обов'язку розглядати відповідні подання ДСА України, пов'язані з підвищенням ефективності функціонування певного суду задля підкріплення інституційної спроможності конкретного суду з відправлення правосуддя.

Розділ 3 «Імплементация стандартів Ради Європи стосовно діяльності судової влади в Україні» присвячено проблемам використання документів та інструментів Ради Європи в Україні й аналізу організаційно-правового механізму імплементації стандартів цієї міжнародної організації з функціонування судової влади в Україні.

У підрозділі 3.1 *«Проблематика використання документів та інструментів Ради Європи в Україні»* здійснено аналіз правового регулювання щодо вжиття заходів, спрямованих на забезпечення: (а) інституційної спроможності органів судової системи; (б) незалежності суддів при ухваленні рішень і при притягненні їх до дисциплінарної та інших видів відповідальності і (в) удосконалення роботи судових рад.

Обґрунтовано, що дотримання стандартів і виконання рекомендацій РЄ щодо посилення незалежності судової гілки влади має відбуватися на двох рівнях – зовнішньому і внутрішньому. На першому це відбувається шляхом відображення європейських принципів у законах і підзаконних актах, які регламентують організацію судової влади, а на внутрішньому – завдяки застосуванню європейських приписів окремими суддями як під час розгляду справ, так і у повсякденній, позасудовій діяльності. Останнє означитиме більш глибокий та дієвий рівень сприйняття європейських цінностей, який супроводжуватиметься їх укоріненням у правосвідомості.

У підрозділі 3.2 *«Шляхи удосконалення організаційно-правового механізму імплементації стандартів Ради Європи з функціонування судової влади в Україні»* доведено, що вивчення правової природи та змісту європейських стандартів щодо організації та діяльності судових органів з наданням представниками державної влади України, навчальних закладів, експертних спільнот відповідних науково-практичних коментарів здатне прискорити проведення судової реформи. Обґрунтовано, також, доцільність перекладу на державну мову документів РЄ, в яких відображено європейську практику з організації роботи суду, що сприятиме вітчизняним експертам, науковцям і правникам при підготовці пропозицій по удосконаленню функціонування судової системи України.

Наразі єдиним нормативним документом, який регулює отримання міжнародної технічної допомоги державними органами України, є Порядок залучення, використання та моніторингу такої допомоги, затверджений постановою КМУ від 15 лютого 2002 р. № 153. Запропоновано внесення змін до вищезазначеного Порядку в частині включення до переліку суб'єктів, що можуть бути бенефіціарами: органів судової влади України, ВККСУ, ВРЮ, НШСУ, РСУ та ДСА.

Проведено аналіз правового врегулювання шляхів співробітництва судових органів України з проектами МТД і запропоновано таким органам «формалізувати відносини», тобто здійснювати міжнародне співробітництво шляхом підписання відповідних меморандумів про взаєморозуміння, протоколів про співпрацю, затвердження спільних планів заходів з окресленням конкретних, очікуваних результатів.

Доведено необхідність створення відділів міжнародного співробітництва у вищих судових

органах і органах судової влади, юрисдикція яких поширюється на всю територію України. На регіональному рівні (в апеляційних судах) запропоновано передбачити відповідну штатну посаду.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведені теоретичні узагальнення щодо вирішення наукового завдання з розроблення концептуальних положень, які визначають правову природу співпраці органів судової влади України з органами Ради Європи як ефективного методу реформування вітчизняної судової системи. Головним теоретичним і прикладним надбанням цієї наукової роботи є певні висновки і пропозиції.

1. Розкрито поняття механізму організаційно-правового співробітництва органів судової влади України та Ради Європи, виокремлено його інструменти та способи реалізації. Поняття «механізм організаційно-правового співробітництва органів судової влади України з органами Ради Європи» визначати як сукупність методів та засобів взаємодії органів судової влади України з органами Ради Європи, метою якого є виконання Україною взятих на себе на міжнародному рівні зобов'язань із захисту прав та основоположних свобод людини.

2. У взаємовідносинах вітчизняних судових органів із інституціями Ради Європи немає прямої субординації, що виключає підпорядкованість судових органів її інституціям і навпаки; ці відносини впливають із умов членства України у цій міжнародній організації.

3. Аналіз статутних документів РЄ та різноманітних аспектів діяльності цієї організації дозволяє виокремити такі *шляхи взаємодії* РЄ з країнами-членами:

(1) *політичний*, який передбачає висловлення політичного осуду дій або подій у державі-члені на рівні статутних органів РЄ, насамперед, через ухвалення рекомендацій і резолюцій ПАРЄ;

(2) *правовий*, у межах якого здійснюється: (а) інституційне співробітництво органів РЄ з національними органами влади; (б) надання органами РЄ правової оцінки подіям, які відбуваються на національному рівні, а також національним реформам; (в) інтервенція у національні правові системи через імплементацію міжнародних угод, прийняття рішень Європейського суду з прав людини; (г) надання консультативної та експертної допомоги у проведенні правових реформ; (д) нагляд за дотриманням органами РЄ стандартів прав людини, вироблених цією організацією; (е) обговорення актуальних суспільних і політичних проблем.

4. Вплив інституцій та інституцій РЄ на країни-члени є досить широким та має більший обсяг інструментарію, ніж вплив держав-членів на цю міжнародну організацію. У цілому взаємодія органів і інституцій РЄ з країнами-членами має характер координації, зумовлена основними статутними завданнями та цілями цієї міжнародної організації та спрямована на всебічний захист прав і свобод людини і громадянина.

5. Завдяки запровадженню механізму організаційно-правового співробітництва органів

судової влади України з органами Ради Європи стануть можливими: (а) підвищення авторитету органів судової влади України на міжнародному рівні; (б) позитивна оцінка експертами Ради Європи як діяльності судової влади, так і змін, які відбуваються під час судової реформи в Україні; (г) надання рекомендацій Парламентською асамблеєю Ради Європи та іншими органами Ради Європи, спрямованих на удосконалення законодавства України відповідно до європейських стандартів; (д) впровадження кращих європейських практик у діяльність органів судової влади України; (е) консультативно-дорадчий внесок органів та інституцій Ради Європи у реформування судової системи України; (є) підвищення рівня довіри суспільства до суду.

6. Європейські стандарти у сфері судоустрою можна поділити на дві основні групи. До першої належать міжнародні угоди й рішення наднаціональних судових органів, які мають імперативну силу, зокрема, Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод і рішення Європейського суду з прав людини. Обов'язок їх виконання випливає із необхідності виконання державою дво- та багатосторонніх міжнародних угод, а також її політико-правових зобов'язань. Рекомендації, резолюції та висновки консультативно-дорадчих органів РЄ входять до другої групи таких стандартів. Мова йде про документи Венеціанської комісії, Консультативної ради європейських суддів та Європейської комісії з питань ефективності правосуддя. До цієї групи можна віднести акти статутних органів РЄ – Парламентської асамблеї та Комітету Міністрів Ради Європи.

7. Стандарти організації та функціонування судової гілки влади складають окрему, самостійну частину права РЄ. Їх слід розглядати як сукупність норм і принципів, що: (1) є невід'ємним складником масиву норм РЄ, що регламентують захист прав і основоположних свобод людини; (2) містяться у статутних документах органів РЄ, конвенціях та угодах РЄ, рішеннях ЄСПЛ, рекомендаціях, резолюціях, доповідях та інших актах інформаційно-довідкового характеру органів РЄ; (3) *за формою вираження* можуть бути нормами як імперативного, так і рекомендаційного характеру; (4) *за своїм змістом* складають базову модель належного судочинства, комплекс вимог, рекомендацій та імперативів щодо організації та функціонування судової гілки влади; (5) *за предметом свого охоплення* можуть бути процесуальними або організаційними, впливаючи на процес відправлення правосуддя або вирішення питань організації судової системи відповідно; (6) переважно не мають прямої дії на національному рівні, потребуючи визнання або використання органами правозастосування чи імплементації на рівні законодавства (виключення становлять рішення ЄСПЛ); (7) застосування цих норм і принципів – зобов'язання держави, яке випливає із її членства у РЄ. Держави на свій розсуд обирають способи виконання цих зобов'язань, однак органи РЄ мають інструменти впливу на держав-порушників (політичні – через рішення статутних органів РЄ і судові – через рішення ЄСПЛ).

8. Здійснено класифікацію органів і інституцій РЄ, які опікуються питаннями захисту прав людини й судової реформи, що поділяються на:

- *органи загальної компетенції*: (а) судові (ЄСПЛ); (б) несудові (ПАРЄ, КМ РЄ); Венеціанська комісія;

- *консультативно-дорадчі органи у сфері організації судової системи держав – членів РЄ*: КРЄС, КРЄЦ, СЕПЕЖ.

9. На підставі вивчення статутних документів Ради Європи та її консультативно-дорадчих органів виділено інструменти впливу останніх на судову систему України, а саме: (а) з боку ПАРЄ – моніторинг важливих процесів, які відбуваються в судовій системі країни, констатація, спираючись на його результати, факту існування системних проблем, що призводять до порушення принципу незалежності судової влади, й звернення до влади держави-члена щодо необхідності їх усунення; (б) з боку КМ РЄ – вироблення стандартів і рекомендацій щодо побудови належної моделі організації судової гілки влади й процесу відправлення правосуддя; (в) з боку ЄСПЛ – розгляд і вирішення звернень громадян, які перебувають під юрисдикцією країни-члена, з метою визначення державою порушень Конвенції та надання імперативних рекомендацій щодо виправлення констатованих проблем й присудження справедливої компенсації заявнику; (г) з боку КРЄС – розроблення й ухвалення актів рекомендаційного характеру щодо судоустрою і статусу суддів; розгляд звернень національних представників й обговорення за їх ініціативою проблем, які виникають у країнах-членах у сфері забезпечення незалежності судової гілки влади; (д) з боку СЕПЕЖ – узагальнення досвіду держав-членів щодо покращення ефективності функціонування судових систем як за організаційними, так і за процесуальними напрямками, складання відповідних доповідей та надання рекомендацій державам-членам; (е) з боку Венеціанської комісії – оцінка конституційних проектів та органічних законів у частині судівництва за критерієм їх відповідності європейським стандартам й надання рекомендацій щодо удосконалення ще не ухваленого та вже чинного законодавства; (є) з боку Генерального директорату з прав людини і верховенства права – фінансування й впровадження на національному рівні проектів міжнародної допомоги, спрямованих на підтримку ефективного функціонування судової гілки влади, переважно шляхом здійснення консультативної та експертної діяльності.

10. Основним методом взаємодії інституцій РЄ з органами судової влади національного рівня є діалог, який базується на координації та узгодженні дій її суб'єктів, вирішенні питань на підставі обміну думками та врахування інтересів сторін. Діалог європейських і вітчизняних судових органів сприяє вдосконаленню вітчизняного законодавства, розвитку правових позицій вищих судових органів й дотриманню європейських стандартів відправлення правосуддя.

11. Визначено напрямки посилення взаємодії органів судової влади з органами й інституціями РЄ:

- поглиблення інформування суддів й представників апаратів судів про зміст документів РЄ з питань судоустрою та правосуддя, а також рішень ЄСПЛ;

- ухвалення двосторонніх угод та спільних планів дій органів судової влади з інституціями РЄ;
- створення належної правової бази для забезпечення роботи представників національних судових органів в органах і інституціях РЄ;
- організація візитів національних делегацій органів судової влади до органів і інституцій РЄ з метою ознайомлення відповідальних посадових осіб з діяльністю останніх;
- активізація на національному рівні аналітичної й дослідницької роботи щодо перекладу, вивчення й узагальнення стандартів і нормативів інституцій РЄ у сфері судоустрою; залучення європейських експертних організацій до процесу вдосконалення вітчизняного законодавства про судоустрій й розроблення відповідних положень підзаконних нормативних актів;
- проведення роботи з організації міжнародних конференцій, семінарів і форумів, на яких обговорюватимуться питання удосконалення вітчизняного законодавства про судоустрій й хід судової реформи.

12. Визначено основні напрями діяльності Ради Європи у процесі добору й узагальнення національних стандартів незалежності суддів та судової досконалості, зокрема це: (а) забезпечення незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України; (б) охорона демократичних інститутів в Україні; (в) реформування чинного і розробка та імплементація нового законодавства про судоустрій, у відповідності до стандартів РЄ на основі принципів верховенства права та пріоритету прав людини; (г) забезпечення судового захисту прав і свобод вразливих груп осіб; (д) розбудова толерантного, демократичного суспільства, яке базується на європейських стандартах, зокрема, стосовно соціальних прав та прав національних меншин, рівних прав жінок та чоловіків, захисту дітей тощо; (е) об'єднання зусиль для посилення ефективності боротьби проти корупції в судовій системі; (є) розроблення й практичне впровадження критеріїв ефективності судової системи; (ж) забезпечення фінансової, територіальної й правової доступності суду для різноманітних верств населення.

13. Констатовано, що за останні роки в Україні у рамках судово-правової реформи здійснено значну роботу по удосконаленню організації та діяльності органів судової влади, оптимізації їх структури та правової бази у відповідності до рекомендацій РЄ. Врахування у повсякденній діяльності органів судової влади позитивного досвіду, якого вже набула європейська спільнота у сфері функціонування судової влади, дасть Україні змогу якомога швидше утвердити справедливий і незалежний суд, підвищити рівень судового захисту, забезпечити побудову правової держави та прогресивного громадянського суспільства.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Казакевич П. В. Статус Вищої кваліфікаційної комісії суддів України / П. В. Казакевич // Вісник Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. – 2013. – № 1. – С. 38–42.

2. Казакевич П. В. Стандарти функціонування судової системи у рекомендаціях Ради Європи: поняття та класифікація / П. В. Казакевич // Вісник Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. – 2015 р. – № 1. – С. 47–50.
3. Казакевич П. В. Моделі притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності в країнах-членах Ради Європи: порівняльно-правовий аналіз [Електронний ресурс] / П. В. Казакевич // Юридичний науковий електронний журнал. – 2016. – № 1. – С. 107–110. – Режим доступу: http://www.lsej.org.ua/1_2016/30.pdf. – Заголовок з екрана.
4. Казакевич П. В. Оцінювання європейських судових систем як необхідний елемент ефективності роботи суду / П. В. Казакевич // Слово Національної школи суддів України. – 2016. – № 2(15). – С. 6–21.
5. Казакевич П. В. Оценивание судей: международные стандарты и украинский опыт / П. В. Казакевич // LEGEA ŞI VIAȚA Revistă ştiinţifico-practică (г. Кишинев, Республика Молдова). – 2016. – № 2 (Februarie). – С. 47–51.
6. Казакевич П. В. Органи, які здійснюють добір суддів та притягнення їх до відповідальності, як суб'єкти судового права / П. В. Казакевич // Актуальні проблеми судового права: матер. Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої пам'яті проф. І. Є. Марочкіна; м. Харків, 30 жовт. 2015 р. / за ред. Л. М. Москвич. – Харків: Право, 2015. – С. 128–130.
7. Казакевич П. В. Реалізація європейських стандартів функціонування судової системи в Україні: конституційно-правові аспекти / П. В. Казакевич // Юридична осінь 2015 року: зб. тез доп. та наук.повідом. учасн. Всеукр. наук. конф. молодих учених; м. Харків, 11 листоп. 2015 р. / за заг. ред. А. П. Гетьмана. – Харків : Право, 2015. – С. 202–205.
8. Казакевич П. В. Деякі аспекти процедури дисциплінарного впровадження щодо суддів в аспекті її відповідності стандартам і нормативам Ради Європи / П. В. Казакевич // Правові засади гарантування та захисту прав і свобод людини і громадянина: зб. тез наук. доп. і повідом. IV Міжнар. наук.-практ. конф., м. Полтава, 26 трав. 2016 р. – Харків: Право, 2016. – С. 189–193.

АНОТАЦІЯ

Казакевич П. В. Організаційно-правове співробітництво органів судової влади України та Ради Європи. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.10 – судоустрій; прокуратура та адвокатура. – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого; Міністерство освіти і науки України. – Харків, 2017.

У дисертації вперше у вітчизняній юридичній науці визначено правову природу співробітництва органів судової влади України з органами Ради Європи і запропоновано визнати його ефективним методом реформування вітчизняної судової системи. Механізм такої співпраці починає діяти завдяки

використанню сукупності методів та засобів взаємодії органів судової влади України з органами Ради Європи. Завдання організаційно-правового співробітництва органів судової влади України та Ради Європи сформульовано у такий спосіб: (а) здобуття авторитету органів судової влади України на міжнародному рівні; (б) позитивна оцінка експертами Ради Європи як діяльності судової влади, так і змін, які відбуваються під час судової реформи в Україні; (в) інтерес міжнародної спільноти до перетворень у нашій державі; (г) надання рекомендацій Парламентською асамблеєю Ради Європи та іншими органами Ради Європи, спрямованих на удосконалення законодавства України відповідно до європейських стандартів; (д) впровадження кращих європейських практик у діяльність органів судової влади України; (е) консультативно-дорадча допомога органами та інституціями Ради Європи при реформуванні судової системи України; (є) підвищення рівня довіри суспільства до суду в Україні.

Ключові слова: суд, судова влада, судова система, органи Ради Європи, співробітництво, європейські стандарти, організаційно-правовий механізм, Вища кваліфікаційна комісія суддів України.

АННОТАЦІЯ

Казакевич П. В. Организационно-правовое сотрудничество органов судебной власти Украины и Совета Европы. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.10 – судостроительство; прокуратура и адвокатура. – Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Министерство образования и науки Украины. – Харьков, 2017.

В диссертации впервые в отечественной юридической науке определена правовая природа сотрудничества органов судебной власти Украины с органами Совета Европы и предложено рассматривать его как эффективный метод реформирования отечественной судебной системы. Механизм такого сотрудничества начинает действовать благодаря использованию совокупности методов и средств взаимодействия органов судебной власти Украины с органами Совета Европы.

Задачи организационно-правового сотрудничества органов судебной власти Украины с органами Совета Европы сформулированы следующим образом: (а) повышение авторитета судебной власти Украины на международном уровне; (б) положительная оценка экспертами Совета Европы как деятельности судебной власти, так и тех изменений, которые происходят во время судебной реформы в Украине; (в) интерес международного сообщества к преобразованиям в нашей стране; (г) предоставление рекомендаций Парламентской ассамблеей Совета Европы и другими органами Совета Европы, направленных на усовершенствование законодательства Украины в соответствии с европейскими стандартами; (д) внедрение лучших европейских практик в деятельность органов судебной власти Украины; (е) консультативно-совещательная помощь органов и учреждений Совета Европы в реформирование судебной системы Украины; (є) повышение уровня доверия общества к

суду.

Определены направления усиления взаимодействия органов судебной власти с органами СЕ: углубление информирования судей и представителей аппаратов судов о содержании документов СЕ в вопросах судоустройства и правосудия, а также решений ЕСПЧ; принятие двусторонних соглашений и совместных планов действий органов судебной власти и институтов СЕ; создание надлежащей правовой базы для обеспечения работы представителей национальных судебных органов в органах и учреждениях СЕ; организация визитов национальных делегаций органов судебной власти в органы и учреждения СЕ с целью ознакомления ответственных должностных лиц с деятельностью последних; активизация на национальном уровне аналитической и исследовательской работы по переводу, изучению и обобщению стандартов и нормативов институтов СЕ в сфере судоустройства; привлечение европейских экспертных организаций к процессу совершенствования отечественного законодательства о судоустройстве и разработки соответствующих положений подзаконных нормативных актов; проведение работы по организации международных конференций, семинаров и форумов, на которых будут обсуждаться вопросы усовершенствования отечественного законодательства о судоустройстве.

Ключевые слова: суд, судебная власть, судебная система, органы Совета Европы, сотрудничество, европейские стандарты, организационно-правовой механизм, Высшая квалификационная комиссия судей Украины.

SUMMARY

Kazakevych P.V. Organizational and legal cooperation of judiciary of Ukraine and the Council of Europe. – *Manuscript.*

Dissertation for Doctor of Philosophy Degree, speciality 12.00.10 – judiciary; prosecutor's office and bar. – Yaroslav Mudryi National Law University, Ministry of Education and Science of Ukraine. - Kharkiv, 2017.

Within the dissertation, for the first time in domestic jurisprudence, the legal nature of judicial cooperation with the Ukraine authorities and institutions of the Council of Europe was determined as an effective method of reforming the national judicial system. The mechanism of such cooperation is disclosed by methods and means of cooperation of judicial bodies of Ukraine with the judiciary bodies of the Council of Europe. Tasks for the mechanism of organizational and legal cooperation of the judicial authorities of Ukraine and institutions of the Council of Europe specified as follows: (A) Increasing the authority of the judiciary of Ukraine at the international level; (B) The positive assessment, given by the Council of Europe experts within the powers of judiciary; (C) The interest of the international community and providing the assessment to the changes, which occur during the judicial reform in Ukraine; (D) Providing the recommendations to the Council of Europe Parliamentary Assembly and other Council of Europe bodies aimed at improving the

legislation of Ukraine in accordance with European standards; (E) Implementation of the best European practices in the work of the judicial authorities of Ukraine; (G) The advisory contribution of bodies of the Council of Europe to reform the judicial system of Ukraine; (I) enhance public confidence in the court.

*Key words:*court, judicial power, judicial system, bodies of the Council Europe, cooperation, European standards, organizational and legal mechanism, High Qualification Commission of Judges of Ukraine.

Відповідальний за випуск

к. ю. н, доц.

Русанова І.О.

Підписано до друку 26/09/ 2017 р. Формат 60x90/16

Папір офсетний. Віддруковано на різнографі.

Умовн. друк. арк. 0,7. Облік. вид. арк. 0,9.

Тираж 100 прим. Зам. № 46

Друкарня

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.